A Magyar Zsidó Lexikon digitalizációja.: Beszélgetés Nagy Péter Tiborral.

MÚLT ÉS JÖVŐ 13:(4) pp. 109-112. (2010)

Nagy Péter Tibor egyetemi tanár a 2000-s évek eleje óta foglalkozik a Ujvári Péter féle Zsidó Lexikon - 1929-ben kétszer jelent meg a könyv, egyszer Zsidó Lexikon és egyszer Magyar Zsidó Lexikon címmel - digitalizációjával, adatbázisba szervezésével. 2011. január 7-n a Wesley János Lelkészképző Főiskolán mutatta be legújabb eredményeit - ebből az alkalomból készült ez a beszélgetés.

Miért tartja fontosnak a digitalizációt?

Több okból.
Először is létezik egy olyan tapasztalat, melyet egyébként már scientometriai kutatások is igazolnak, hogy az interneten hozzáférhető művek információi úgy a közvéleményben, mint a tudományos köztudatban háttérbe szorítják az interneten hozzá nem férhető művekét. S ez akkor is így van, ha történetesen a régebbi, papíralapú lexikon vagy kézikönyv mindenki szerint megbízhatóbb. A neves személyekről vagy fontos vallási és történelmi jelenségekről szóló információk versenyébe meggyőződésem szerint csak így lehet érdemben beléptetni a régi fontos kézikönyveket.
Másodszor a Zsidó Lexikonban vannak olyan címszavak, s olyan információk, melyek sehol másutt nem férhetőek hozzá. Ennek három fő típusa van: egyrészt egész tudományterületekkel, művészeti ágakkal vagy iparágakkal stb., kapcsolatban összegyűjtötték, hogy a hazai történetükben milyen szerepet játszottak zsidó vallású vagy kikeresztelkedett személyek, ehhez az információhoz még az egyes területekről szóló nagy történeti kézikönyvekből sem lehet hozzájutni. Másrészt magáról a tényről, hogy valaki (akit sok más lexikonban is meg lehet találni) zsidó vagy kikeresztelkedett (a lexikon a személyi címszavakban szisztematikusan jelöli a kikeresztelkedett személyeket) sok esetben csak innen lehet információt szerezni. Harmadrészt a szorosabban vett zsidó történelem és a helytörténet szempontjából egyaránt igen fontosak az egyes hitközségeket leíró címszavak.
A harmadik ok, amely a digitalizálás mellett szól mondhatni közhelyszerű: nagy hazai könyvtáraktól távol élők, külföldön élők, otthondolgozók szempontjai.
A negyedik ok ugyan szintén közhelyes, de nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a full textes keresés révén (főképp személynevekre dátumokra, helynevekre kereséssel), ami ugyebár csak digitalizált szövegben lehetséges, olyan információkhoz lehet jutni, sőt olyan összefüggéseket lehet felismerni, melyek nemcsak a papíralapú felhasználó előtt maradnak rejtve, de a címszavakat írók sem ismerhették őket. Ezt segíti az adatbázisjelleg is.
S van egy nem "tudományos", hanem közéleti, vagy kegyeleti ok is. 2006-ban a zsidó lexikon első digitális bemutatóján (a magyar Holokauszt kőrösmezei kezdetének évfordulóján) is hangsúlyoztuk, hogy a meggyilkoltak nevének megőrzése is a projekt céljai közé tartozik.

Letölthető-e az internetről a Lexikon? Ha nem, akkor rá lehet bízni csak a hálóra egy ilyen munkát és nem kéne biztosítani a személyes archívumokba való bekerülését?

A legrégebbi változat CD-n volt kapható, talán néhány nagy könyvtárban megvan. Azután a "extra.hu"-ra került fel, mely mint ingyenes közösségi tárhely megszűnt, az aggodalom tehát indokolt. Jelenleg a legnagyobb magyar és a legnagyobb külföldi szövegbankban egyaránt elérhető, http://mek.niif.hu/04000/04093/html/ és a http://www.archive.org/details/JewishLexiconEncyclopedia címek alatt. Nemcsak használható, de teljes szövegben, pdf és képfájlban egyaránt letölthető. Ha valaki ennél stabilabb tárolási formát tud, nyitott vagyok a tanácsokra. A lexikon használatához készült adatbázisokat egyébként papíron is megjelentetjük, kis példányszámban. Az első -

264 oldalas - kötet - Nagy Péter Tibor: Az 1929-ben kiadott Magyar Zsidó Lexikon személysoros adatbázisa WJLF, Budapest 2011, **-** heteken belül megérkezik majd az OSZK kötelespéldány osztályára. Talán kiteszik majd a Zsidó Lexikon mellé, a kézikönyvtárban**.**

Ki finanszírozta az Zsidó Lexikon digitalizálását?

A digitalizálást senki. Több olyan tudományos és felsőoktatási projekt volt és van, melynek mintegy "melléktermékeként" sikerült a zsidó lexikont is előállítani. Elsőként említeném a WJLF-et, ahol sok éve dolgozom, hiszen nyugodt körülményeket biztosít a projektvezetőnek. Aki ismeri a magyar felsőoktatást, ahol egyre inkább jellemző, hogy az alkalmazottakat tanórákkal és adminisztratív feladatokkal vonják el a tudományos értelemben kreatív munkától, bizonyosan átlátja ennek fontosságát. Ilyen értelemben tehát a Wesley több száz munkaórával támogatta a digitalizálást. Néhány éve zárult egy Karády Viktor vezette NKFP kutatás, melynek során a már korábban digitalizált Révai, Pallas, Magyar Életrajzi Lexikon mellett a Zsidó Lexikon és az 1939-s Keresztény Magyar Közéleti Almanach személyi szócikkeit is feldolgoztuk - az egységesség érdekében az utóbbiakat is beszkennelve. Azután a Hanadiv alapítványtól kaptam támogatást a magyarországi zsidó és nem zsidó elit összehasonlító elemzésére.

Ha a Lexikonnak van egy interaktív felülete is, hogyan ellenőrizhetők le az esetleg feltöltött anyagok? Hiszen az interaktív felület a Lexikonban szereplők családtagjai számára készült és az adatok gyakorlatilag nem ellenőrizhetők le.

Az interaktivitás a legújabb, 2010-es fejlemény. A http://npt2000.homeip.net/interaktiv webcím a használható felület. Talán a konzervativizmusomat tükrözi, de ez nem "wikipédia" jellegű, azaz az eredeti címszavakhoz nem nyúlhatnak hozzá a felhasználók. Az tehát annyiban "ellenőrzött információ" amennyire az eredeti lexikoné az volt. Ebben csak akkor történik módosítás, hogyha valaki felhívja a figyelmemet, hogy a szkennelt szöveg többszöri átolvasása ellenére szöveg vagy karakterszintű különbség maradt a papír és a digitális változat között. Viszont minden egyes címszóhoz tartozik egy felület, melybe az olvasók bejegyezhetik információikat. S itt valóban nemcsak az egyes kérdésekkel hivatásszerűen foglalkozókra számítok, hanem azokra is akik családi feljegyzések alapján tudják kiegészíteni pl. egy-egy személy életrajzát, ha mással nem, az elhalálozás körülményeivel, időpontjával. Ezek az olvasó számára jól elkülöníthető részek ellenőrizetlenek maradnak, hasonlatosan pl. az oral history archívumok adataihoz. Azt remélem, hogy az adatokat beírók megadják információik forrását s esetleg saját nevüket is. Az interaktivitás bizonyos bővíthetőséget is jelent, de a történeti jelleg megőrzésével. A meglévő címszavakat szabadon lehet kiegészíteni későbbi információkkal - tehát pl. szívesen látott információ, hogyha egy a lexikonban már szereplő személy 1950-es, 1960-as évekbeli életrajzáról kaphatunk tájékoztatást. Önálló új címszót viszont csak olyan személyekkel, jelenségekkel kapcsolatban látunk szívesen, melyek e lexikon 1948-as kiadásába (ilyen nem volt, de lehetett volna) is bekerülhettek volna. Másképpen fogalmazva: e lexikonban nincs helye olyan címszavaknak, melyek a magyar zsidóság pártállamkori történetével, ill. rendszerváltás utáni történetével, jelenével foglalkoznának...

Miért nincs helye a Lexikonban olyan címszavaknak, melyek a magyar zsidóság pártállamkori történetével, ill. rendszerváltás utáni történetével, jelenével foglalkoznának?

Több nagy kutatás zajlott és részben zajlik a magyar zsidóság 1948 és 2011 közötti történetével kapcsolatban, melyet monográfiák és tanulmányok dokumentálnak. De nem véletlen, hogy összefoglaló kézikönyv ennek az időszaknak a történetéről nem jelent még meg. Ilyen értelemben egyszerűen nincs még itt az ideje annak, hogy akárcsak egy honlap erejéig integráljuk a régi és az újabb magyar zsidóságról szóló ismereteket. Tulajdonképpen azt is mondhatnánk, hogy egy történeti kézikönyv használhatóbbá tételének programja csak akkor következetes, hogyha a bővítést csak olyan módon engednénk, amely már 1929-ben, azaz az eredeti lexikon kiadásakor is megtörténhetett

volna, azaz ami a lexikon "hiányosságára" hívja fel a figyelmet. Tekintettel azonban arra, hogy évtizedek óta részletekbe menő kutatások, adatfeltárások zajlanak a Holokauszttal kapcsolatban, ezt a korlátozást oldhatónak éreztük.
Másrészt a zsidó lexikon címszó-választási/alkotási logikája az 1945 utáni évtizedekre egyszerűen nem lenne folytatható. A szekularizáció 1929-es fázisában, alig néhány évtizeddel az emancipáció után, a tényleges vallásgyakorlattól függetleníthető módon összegyűjthető volt, ki zsidó vallású, sőt láthatólag még az is, hogy ki a kitért. Ráadásul a numerus clausus évtizedében, amikor az ország vezető elitjének jelentős része vállaltan antiszemita volt, s már bársonyszékekben ültek olyanok is, akik a későbbi zsidótörvényeknek megfelelően a konvertitákra is kiterjesztették volna a tervezett korlátozó intézkedéseket - ténylegesen - azaz nemcsak a zsidó közösség, de az egyén szempontjából is mindenképpen számított - vallásosságától és identitásától függetlenül - zsidó mivolta. A szocializmus évtizedei alatt a zsidó háttér jelentősége teljesen megváltozott, a zsidó mivoltról szóló történelmi információ értéke is más.
A szocializmus évtizedei alatt nem állnak rendelkezésre arról szóló pontos adatok, hogy az elit tagjai közül ki volt zsidó, ki volt kikeresztelkedett zsidó, ki szakította meg (vallásváltoztatás vagy formális kilépés nélkül) minden kapcsolatát azzal a vallási közösséggel, amelyben felnőtt. Ennek következtében egyszerűen nem állítható össze a zsidó orvosok, közgazdászok, politikusok stb listája. Zsidó hitéleti lexikont (mely a hitközségi élet szereplőit venné számba) természetesen lehetne csinálni - de ez ellentétben állna az eredeti zsidó lexikon szerkesztési elvével, tehát nincs ok ezzel integrált adatbázisba, integrált honlapra szervezni azt.

Hogyan viszonyul a google által indított összdigitalizálási projekthez?

A világcéget megkerestem, de nem érdeklődtek a dolog iránt. A google akciója a könyveket full textben elérhetővé teszi, de nincs szó adatbázisszerű hasznosíthatóságról. A http://mek.niif.hu/04000/04093/html/ felületről indulva, a projekt legfontosabb eredményei a mutatók, melyek segítségével a településekre vonatkozó információk között lehet adatbázisszerűen keresni, de rákereshetünk foglalkozási csoportokra, vagy meghatározott években születettekre is stb. Az adatbázisjelleg további bővítése várható.

Az interjút készítette Troján Anna